

Н.С. Акімова, канд. екон. наук, проф. (ХДУХТ, Харків)

В.В. Іванова, асп. (ХДУХТ, Харків)

НАУКОВО-ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ НЕМАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ ЯК ОБ'ЄКТА ОБЛІКУ

Специфіка розвитку вітчизняного підприємництва характеризується запозиченням з міжнародної практики низки понять та термінів. Одним з них є поняття нематеріальних активів. Ця економіко-правова категорія є досить новою для теорії й практики нашої держави. Проте їх питома вага в структурі активів підприємства зростає.

Нематеріальні активи як категорія необоротних активів порівняно з іншими видами майна довгострокового використання є відносно новою і в вітчизняному бухгалтерському обліку.

У вітчизняній обліковій практиці поняття «нематеріальні активи» з'явилося у 1988 р., коли було дозволено створювати спільні підприємства. В 1990 році використання нематеріальних активів з їх відображенням у бухгалтерському обліку було дозволено акціонерним товариствам і товариствам з обмеженою відповідальністю.

Нормативне введення нематеріальних активів у бухгалтерський оборот підприємств України вперше було започатковано в 1993 р. Положенням про організацію бухгалтерського обліку і звітності в Україні. У даному документі відзначається, що у складі нематеріальних активів відображаються придбані підприємством, установою права користування землею, водою, іншими природними ресурсами, промисловими зразками, товарними знаками, об'єктами промислової та інтелектуальної власності та інші аналогічні майнові права. Нематеріальні активи відображаються у балансі в сумі витрат на придбання і доведення їх до стану, в якому вони придатні для використання відповідно до запланованої мети. Для бухгалтерського обліку нематеріальних активів використовувався рахунок 04 «Нематеріальні активи».

Сучасних рис поняття нематеріальних активів починає набувати у 1997 р. з прийняттям Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств». У цей період до нематеріальних активів почали відносити не самі об'єкти, а права на них.

Згідно з Законом „Нематеріальні активи — це об'єкти інтелектуальної, в тому числі промислової власності, а також інші аналогічні права, визнані у порядку, встановленому відповідним законодавством, об'єктом права власності платника податку”.

Під час проведення реформи бухгалтерського обліку в Україні наказом Міністерства України було затверджено Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 8 «Нематеріальні активи», згідно якого „Нематеріальний актив — немонетарний актив, який не має матеріальної форми та може бути ідентифікованим».

Як бачимо у податковому законодавстві України при визначенні нематеріальних активів обов'язковою умовою є наявність права власності на об'єкт. З позиції бухгалтерського обліку основним критерієм є використання об'єкта протягом періоду більше одного року, його нематеріальна форма, а також те, що актив є немонетарним. Поняття немонетарності подано у П(С)БО 19 «Об'єднання підприємств». Немонетарними активами визнаються активи, крім грошових коштів, їх еквівалентів та дебіторської заборгованості у фіксованій (або визначеній) сумі грошей. Нематеріальні активи також не належать ні до грошових коштів та їх еквівалентів, ні до дебіторської заборгованості. Відповідно, вони є немонетарними. Проте слід зазначити, що до немонетарних активів відносять також інші оборотні та необоротні активи. Тому «немонетарність» не є характерною ознакою нематеріальних активів. Основна ознака нематеріальних активів – відсутність речової форми. Саме ця обставина створює труднощі при обліку такого роду активів.

В економічній літературі є різні погляди щодо змісту поняття «нематеріальні активи» та їх складових. Вчені, які розкривали сутність нематеріальних активів, дають різні тлумачення цього поняття, але не охоплюється в комплексі весь спектр питань, пов'язаних з економіко-правовим тлумаченням нематеріальних активів. В більшості визначення терміна "нематеріальні активи" є занадто вузькими й спрощеними, не характеризуює даний об'єкт повною мірою та не розкривають суті категорії, а визначають лише деякі процедурні моменти.

Проте вони містять критерії визнання об'єктів тим або іншим активом: довгостроковість, вартісна оцінка, економічна доцільність використання.

Але загалом тлумачення сутності нематеріальних активів, зводиться до наступних ознак: довгостроковість, вартісна оцінка, економічна доцільність використання, отримання доходу від використання. Такі критерії визнання нематеріальних активів повторюють критерії, вказані в МСФЗ.